

INVALIDILIITON LAUSUNTO

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Asia: Kirjallinen lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain 3 §:n ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta

Viite: HE 129/2020 vp

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajijärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on 30 000 henkilöjäsentä ja 146 jäsenyhdistystä.

Yleistä

Invalidiliitto pitää asiakasmaksulain säädännön uudistamista tarpeellisenä. Tässä keskeistä on, etteivät asiakasmaksut ole esteenä välttämättömien sosiaali- ja terveyspalveluiden käytölle.

Perintäyhtiöt lisäävät sote -asiakkaiden maksurasitusta (uusi 2 a §)

Lakiesityksen 2 a §:n perusteluissa kunnan perintäyhtiölle delegoima sote -asiakkaan asiakasmaksu sallitaan varsin avoimesti ja sitä pidetään lähinnä asiakasmaksun teknisenä perimisen tapana. Asiakasmaksujen perimisen tapa perintäyhtiöiden kautta on hyvin järjestelmäkeskeinen eikä kyse ole pelkästä teknisestä avustamisesta, vaan sote -asiakkaiden asiakasmaksurasituksen tietoisesta kasvattamisesta. Invalidiliitto kuitenkin huomauttaa, että yksityisen perintäyhtiön käyttäminen asiakasmaksujen perinnässä voi helposti johtaa paljon sote -palveluita käyttävien vammaisten ihmisten perustuslain 19 §:ssä turvatun sosiaaliturvan vaarantumiseen ja maksurasituksen kasautumiseen sekä viimesijaisen toimeentulotuen pysyvään asiakkuuteen. Invalidiliitto katsoo, ettei julkisen saatavan, kuten sote -asiakasmaksujen perinnässä tule käyttää yksityisiä perintäyhtiöitä ja tämä tulee näkyä vähintään lain perusteluissa. Asiakasmaksujen perinnässä tulee noudattaa analogisesti samaa perimistapaa, kuin laissa verojen ja maksujen täytäntöönpanosta (5 §:n 2 momentti), jonka mukaan perintätoimisto ei voi esiintyä velkojen toimeksiannossa asiamiehenä, koska kyse on julkisen saatavan ulosmittauksesta.

Invalidiliitto katsoo, että käyttämättä jätetystä palvelusta määräytyvän maksun enimmäismäärä 50,80 euroa on niin korkea, että se ja mahdollisten perintämaksujen pelko saattavat jopa vaikuttaa siihen, että vammainen, pienituloinen henkilö ei hakeudu terveyspalveluun.

Vammaisuuden haasteita kuvattu hyvin 3 §:n perusteluissa

Lakiesitykseen on lausuntopalautteen johdosta laajennettu lain soveltamisalaa, jonka mukaan alaikäiseltä ei maksua peritä käyttämättä jätetystä sote -palvelusta. Laajennus on perusteltu.

Invalidiliitto kannattaa lain perusteluissa avattuja tilanteita, joissa peruuttamatta jättämiselle voidaan katsoa olevan hyväksyttävä syy erityisesti vammaisten ihmisten kannalta. Erityisesti lakiesityksessä mainitut apuvälineen rikkoutuminen, vamman tai sairauden pahenemisvaihe ja vammaispalveluiden henkilökohtaisen avustajan tai kuljetuksen myöhästyminen tai tulematta jääminen ovat käytännössä vammaisen ihmisen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevia hyväksyttäviä syitä olla perimättä käyttämättä jätetystä palvelusta perittäviä maksuja.

Ehdotettu lain sanamuoto sallisi myös käyttämättä jätetystä etävastaanoton palvelusta perittävän maksun, mutta lakiesityksen perusteluissa ei tarkemmin eritellä näitä tilanteita, milloin olisi hyväksyttävä syy. Käytännössä etävastaanoton käyttämättä jäänyt aika voi johtua siitä, ettei tekniikka toiminut ko. ajankohtana, asiakkaalla/potilaalla ei ollut käytettävissään tietokonetta internetyhteyksin tai digitaitojen puutteen vuoksi ei ole ollut mahdollisuutta osallistua etävastaanottoon. Nämäkin seikat jäävät asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle, jotka pitää ottaa huomioon lain perusteluissa.

Kohtuuttomuus maksun perimiselle voisi tulla lakiesityksessä mainittujen seikkojen lisäksi esimerkiksi aivovammaisen henkilön kohdalla, joten listaa voisi vielä täydentää. Invalidiliiton neuvontapalveluun on tullut yhteydenottoja traumaperäisen aivovamman saaneilta ihmisiltä, joilta on jäänyt peruuttamatta ja käyttämättä terveydenhuollon palveluita. He ovat saaneet tällöin sanktiomaksun.

Julkisen vallan tehtävä seurata maksukaton täyttymistä (6 a §)

Invalidiliitto pitää yhdenvertaisuuden lähtökohdasta merkityksellisenä, että avokuntoutuksen kustannuksia huomioidaan nykyistä fysioterapiaa laajemmin maksukattoon. Lisäksi muutos selkeyttää ja yhdenmukaistaa laskutuskäytäntöjä eri avoterapioiden osalta.

Invalidiliitto pitää perusteluna, että sosiaalihuoltolain mukainen laitoshoido sisällytetään edelleenkin maksukattoon kerryttäviin kustannuksiin. Yleisesti puhutaan terveydenhuollon maksukatoista ja tämä sosiaalihuoltolain osuus tältä osin jää helposti huomioimatta, vaikka kyseessä on usein runsaasti sosiaali- ja terveystaloudellisia käyttäviä henkilöitä. Tämä tukisi myös sitä, että maksukaton täyttymisen seuranta siirtyisi pois asiakkaalta itseltään. Näin asiakkaan mahdollinen puutteellinen tieto maksukaton määräytymisperusteista ei estä maksukaton ajantasaista seurantaa. Nyt esityksessä kuitenkin ehdotetaan maksukaton seurantavertaisuuden säilymistä edelleen asiakkaalla itsellään mutta myös, että kunta tai kuntayhtymä saa kerätä välttämättömiä tietoja asiakkaan maksukaton täyttymisen seuraamiseksi. Lisäksi kunnalla tai kuntayhtymällä on oikeus saada julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta välttämättömät tiedot maksukaton täyttymisen seuraamiseksi salassapitosäännösten estämättä. Invalidiliitto pitää välttämättömänä, että kunta tai kuntayhtymä kerää tiedot ja seuraa maksukaton täyttymistä. Kunnalla myös velvollisuus informoida asiakasta katon täyttymisestä tai täyttymisen asteesta.

Muutos, että toimeentulotukena maksettujen maksukattokriteerit täyttävien terveydenhuollon kustannukset kerryttävät maksukattoon, on kannatettavaa tilanteissa, joissa asiakas ei ole voinut hyödyntää ensisijaisesti mahdollisuutta asiakasmaksun kohtuullistamisesta tai perimättä jättämisestä.

Kunnat hyväksyvät ne yritykset, joista asiakas voi valita itselleen sopivimman kunnan/hyvinvointialueen/maakunnan laatuksikriteerit täyttävän palveluntuottajan, kun kyseessä voi olla palvelu, joka kuuluisi maksukaton piiriin. Palveluiden omavastuiden suuruus saattaa jonkin verran vaihdella riippuen palvelusetelin arvosta ja/tai palveluntuottajan määrittämästä hinnasta. Asiakkaalle jäävä omavastuuosuus tulee

huomioida osana maksukaton kertymää. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että palvelusetelit myönnetään lähtökohtaisesti riittävän suurina, jotta asiakkaan tosiasiallinen mahdollisuus tarvitsemaansa palveluun toteutuisi.

Maksukattojen alentaminen lisäisi taloudellista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta (mm. 6 a §)

Yhdistetyn maksukaton toteuttaminen ja vaikutukset tulee selvittää tällä hallituskaudella. Mikäli maksukattojen yhdistämistä ei voida toteuttaa, Invalidiliiton mukaan niitä pitää alentaa esim. määrältään lähelle takuueläkkeen suuruutta. Tämä olisi perusteltua etenkin, koska maksukatot noudattavat kalenterivuosisiperiaattia, jolloin niistä aiheutuva alkuvuoden maksurasitus on runsaasti sosiaali- ja terveyspalveluja käyttäville kansalaisille väistämätöntä. Tällä hetkellä voimassa olevat maksukatot: sosiaali- ja terveydenhuollon maksukatto 683 €, lääkekatto 605,13 € sekä matkakatto 300 €. Mikäli kaikki maksukatot alennettaisiin siten, että ne yhteismäärältään vastaisivat täyttä takuueläkettä 834,52 € (2020), puolittuisi maksujen rasite pienituloisten paljon sosiaali- ja terveyspalveluja käyttävien kansalaisten kohdalla. Maksukattojen alentaminen lisäisi taloudellista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta sekä todennäköisesti vähentäisi yhteiskunnan toimeentulotukimenoja. Esimerkiksi tämänhetkiset maksukatot vievät runsaasti terveyspalveluja käyttävältä takuueläkkeellä olevalta ihmiseltä kahden kuukauden eläketulot. Maksujen huojentamiselle ja perimättä jättämiselle tulee laatia valtakunnalliset soveltamisohjeet.

Asiakkaan vähimmäiskäyttövaraa pitää nostaa (7 c §:n 3 mom.)

Lakiesityksen perusteluista käy ilmi, että esim. pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen kohdalla asiakkaalle tulee jäädä vähintään 165 euroa, jolla asiakas maksaisi omat pienehköt hankintansa. Näinä asiakkaan kustannuksina olisivat mahdollisten kuljetusten omavastuuosuudet, vaatteet, henkilökohtaisen hygienian, puhelimesta aiheutuvat kulut ja muut mahdolliset kulut, jotka eivät sisälly palveluun. Invalidiliitto katsoo, että lakitekstin pitää olla täsmällistä ja tarkkarajaista, joten termi ”pienehköt” ei sovi lakikieleen. Termi on epätasällinen ja tämä korostuu koska perusteluosiossa ei ole kuvattu esimerkiksi kustannuksia, jotka huomioidaan asiakasmaksulaskelmassa vähentävinä tekijöinä kuten esimerkiksi vuokra ja lääkemenot.

Invalidiliitto vaatii, että edellä mainittua käyttövaraa arvioidaan uudelleen. Henkilölle jää yksilöllisten tarpeiden mukaan itsemaksettavaksi mm. kodin ulkopuolinen vapaa-ajan liikkuminen, hygieniatuotteet, silmälasit, hammasproteesit, edunvalvontakulut tai puhelin- ja tietoliikennekustannukset sekä vaatekustannukset. Nämä kustannukset aiheuttavat asiakkaille usein toimeentulotuen tarpeen ja sen hakeminen on pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakkaille erityisen haastavaa.

Lakiesityksellä aiotaan laajentaa terveydenhuollon palveluita maksullisiin etävastaanottoihin, joka kaiketi edellyttää asiakkailta sopivia digitaalisia välineitä ja yhteyksiä etävastaanottojen toteutumisen varmistamiseksi, mutta lakiesityksessä ei oteta muuhun kuin tehostetun palveluasumisen asiakkaan puheluista aiheutuviin kuluihin. Jos etävastaanotto pitäisi tehdä esimerkiksi asumisyksikön yhteiskäyttöisellä tietokoneella, voi tämä vaarantaa tietosuojan erityisiin henkilötietoryhmiin liittyvien terveydentilatietojen osalta ja jopa etävastaanoton toteutumisen, mikäli joku muu kuin asiakas käyttää tietokonetta juuri ko. aikaan ja tästä aiheutuu perusteeton sanktiomaksu asiakkaalle.

Uusi 11 a § virhevastuusäännös lakiin

Invalidiliitto kannattaa lakiesityksen lausuntopalautteesta ilmi käyvää oikeusministeriön ja Kuluttajaliiton esitystä uudesta 11 a § Sote -maksun alentaminen tai perimättä jättämisestä henkilöön liittyvissä palvelussa olevan virheen takia. Invalidiliitto antoi lausunnon myös oikeusministeriön henkilöpalveluja koskevasta kuluttajansuojalain ja asiakkaansuojalain sääntelytarpeista. Invalidiliitto piti kannatettavana kuluttajansuojan virhevastuusäännösten ulottamista myös julkisen vallan toimintaan ja mahdollisuutta sote -asiakasmaksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen henkilöpalveluissa todetun virheen perusteella. Sääntelytekniikka on oikea, mikä edellyttää sote -palveluiden asiakasmaksulakiin uuden 11 a §:n lisäystä perusteluineen.

Sote -asiakasmaksujen käsittelyn maksuttomuus hallintotuomioistuimissa edistää asiakkaan oikeussuojaa; pykälämuotoilua tarkemmaksi

Invalidiliitto pitää muutoksenhakua koskevaa 15 §:n sääntelyä lähtökohtaisesti hyvänä, mikä jättää kuitenkin hieman epäselväksi, onko maksun periminen käyttämättä jätetystä ajasta lain säännöksessä tarkoitettu päätös tai lasku, joista saa siis hakea muutosta.

Lakiesityksen mukaan tuomioistuinmaksulain 5 §:n maksuttomiin suoritteisiin lisätään yksityishenkilön vireille panemat sote -asiakasmaksuasiat, mikä edistää myös vammaisten ihmisten oikeussuojan saatavuutta YK:n vammaisoikeussopimuksen artiklan 13 mukaisesti.

Invalidiliitto kannattaa lakiesityksen perus- ja ihmisoikeusmyönteistä muutosta sote -asiakasmaksuprosessien maksuttomuudesta hallintotuomioistumissa, mutta esittää pykälämuotoilua ja **lisäystä** seuraavasti:

”Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 5 §:n 1 kohta seuraavasti:

5§ Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaista maksua ei peritä: 1) yksityishenkilön vireille panemissa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) eikä terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettua palvelua tai etuutta koskevista asioista eikä yksityishenkilön vireille panemissa asioista, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaan määrättyjä asiakasmaksuja, **niiden alentamista tai perimättä jättämistä.**”

Nykyisin sote -asiakkaat eivät uskalla oikeudenkäyntimaksuriskin takia hakea muutosta asiakasmaksuasioissa. Siksi on perusteltua säätää laissa, että kaikissa asiakasmaksuasioissa hallinto-oikeusprosessi on maksutonta.

Invalidiliiton mielestä on perusteltua saattaa esitetty hallintoprosessuaalinen muutos voimaan jo 1.1.2021 vaikka muuten asiakasmaksulakiin tehtävät muutokset tulevat voimaan vasta 1.7.2021

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 14. lokakuuta 2020

Petri Pohjonen
pääjohtaja

Laura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi